

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาบทต่าง ๆ ที่ผ่านมาผู้วิจัยจะสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะตามลำดับหัวข้อมีดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักการยึดมั่นและการศรัทธาในอิสลาม
2. เพื่อศึกษาวิธีการอธิบายหลักการยึดมั่นและการศรัทธาของอิมามอัชชาฟีอีย์
3. เพื่อศึกษาหลักการยึดมั่นและการศรัทธาในเตาฮีดของอิมามอัชชาฟีอีย์

ความสำคัญและประโยชน์ของการวิจัย

1. ได้ทราบถึงหลักการยึดมั่นและการศรัทธาในอิสลาม
2. ได้ทราบถึงวิธีการอธิบายหลักการยึดมั่นและการศรัทธาของอิมามอัชชาฟีอีย์
3. ได้ทราบถึงหลักการยึดมั่นและการศรัทธาในเตาฮีดของอิมามอัชชาฟีอีย์
4. สามารถนำข้อมูลจากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้เพื่อประโยชน์ของสังคม

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษากอธิบายเตาฮีดตามหลักการของอิมามอัชชาฟีอีย์ศึกษากรณีหลักการศรัทธาในอิสลาม โดยผู้วิจัยจะศึกษาภายในขอบเขตดังต่อไปนี้

1. ศึกษาหลักการยึดมั่นและการศรัทธาในอิสลาม จากเอกสารและตำราต่าง ๆ
2. ศึกษาหลักการยึดมั่นและการศรัทธาของอิมามอัชชาฟีอีย์ จากเอกสารและตำราของท่านเป็นหลักมี 5 เล่ม คือ al-Umm, al-Risālah, Wasīyat al-Imām al-Shāfi‘iy, Tafsīr al-Imām al-Shāfi‘iy และ Ahkām al-Qur’ān li al-Imām al-Shāfi‘iy.
3. ศึกษาหลักการยึดมั่นและการศรัทธาของอิมามอัชชาฟีอีย์ จากเอกสารและตำราต่าง ๆ เขียนโดยผู้อื่นที่ไม่ใช่งานเขียนของอิมามอัชชาฟีอีย์เองเป็นรองมี 28 เล่ม
4. ศึกษาหลักการของสะลัฟและมุตะกัลลิมินจากตำราทั้งสองโดยตรง และจากตำราอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักการทั้งสอง ทั้งนี้เพื่อเปรียบเทียบหลักการยึดมั่นและการศรัทธาของอิมามอัชชาฟีอีย์กับหลักการของสะลัฟหรือมุตะกัลลิมิน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยในเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

2. การทบทวนแหล่งข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) จากแหล่งข้อมูลที่สำคัญ 3 แหล่ง คือ

2.1 เอกสารปฐมภูมิ (Primary Sources)

1) หนังสือตีพิมพ์ประเภทมัธูร เช่น Tafsir al-Qur'an al-'Azim และประเภทเราะยู เช่น al-Tafsir al-Kabir.

2) หนังสือหะดีษ เช่น Sahih al-Bukhari, Sahih Muslim.

3) หนังสือและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชีวประวัติและเตาฮีดของอิมามอัชฮาฟีฮ์โดยตรง เช่น Managib al-Shafi'iy.

2.2 เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Sources)

1) หนังสืออธิบายอัลกุรอานต่าง ๆ ที่อธิบายถึงเรื่องเตาฮีด เช่น Aysar al-Tafsir

2) หนังสืออธิบายอัลหะดีษต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเตาฮีด เช่น Fath al-Bariy

3) หนังสืออะกีดะฮ์หรือหนังสือเตาฮีดต่าง ๆ ที่เป็นภาษาอาหรับ ภาษามลายู และภาษาไทย เช่น Kitab al-Tauhid

4) หนังสือหรือเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับอิมามอัชฮาฟีฮ์ ที่เป็นของนักวิชาการรุ่นใหม่ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เช่น al-Shafi'iy Hayatuhu wa 'Asruhu-'Arā'uhu wa Fiqhah.

2.3 เอกสารตติยภูมิ (Tertiary Sources)

หนังสือพจนานุกรม อธิบายศัพท์ทั้งที่เป็นภาษาอาหรับ ภาษามลายู และภาษาไทย

3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ใช้หลักเกณฑ์และแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลดังต่อไปนี้

3.1 ศึกษาอายุฮัจญ์อานและอัลหะดีษต่าง ๆ ที่กล่าวถึงเตาฮีดของอัลลอฮ์ ﷻ ทั้งสามด้าน คือ รุบียะฮ์ อุลูฮียะฮ์ และอัลสมาว์ศศิฟาต

3.2 ศึกษาตำราและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับชีวประวัติและเตาฮีดของอิมามอัชชาฟีอีย์ ทั้งที่เป็นงานเขียนของอิมามอัชชาฟีอีย์ และงานเขียนของนักวิชาการ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เขียนถึงอิมามชาฟีอีย์

3.3 ศึกษาตำราหรือหนังสืออ้างอิงที่เขียนโดยอุละมาอ์ (ปราชญ์) ที่ได้รับการยอมรับโดยบรรดาอุละมาอ์โดยทั่วไปที่อธิบายเตาฮีดหากมีหลายทัศนะผู้วิจัยจะยึดทัศนะที่มีเหตุผลที่สอดคล้องกับหลักฐานจากอัลกุรอานและอัลหะดีษ แต่ถ้าหากมีเพียงทัศนะเดียว ผู้วิจัยจะพิจารณาความเชี่ยวชาญของอุละมาอ์ในสาขาที่เกี่ยวข้องกับอะกีดะฮ์

3.4 ศึกษาหลักการของสะลัฟและมุตะกัลลิมีนตามหัวข้อที่กำหนดจากหนังสือและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อนั้น ๆ

3.5 ศึกษาวิเคราะห์หลักการยึดมั่นและการศรัทธาในเตาฮีดของอิมามอัชชาฟีอีย์ตามหัวข้อที่กำหนดแล้วเปรียบเทียบกับหลักการของสะลัฟและมุตะกัลลิมีนเพื่อหาจุดร่วมและจุดต่าง

4 การจัดกระทำข้อมูล

เพื่อศึกษาอัลกุรอานและอัลหะดีษตลอดจนทัศนะอุละมาอ์ แล้วแยกข้อมูลต่าง ๆ ออกตามประเภทต่าง ๆ ของเตาฮีด อันได้แก่ เตาฮีดฮัจญ์ รุบียะฮ์ เตาฮีดอัลอุลูลูฮียะฮ์ และเตาฮีดอัลอัสมาอ์ ศศิฟาต

5 การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากการวิจัยเรื่องนี้เกี่ยวข้องกับโดยตรงกับอัลกุรอานและอัลหะดีษ ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์โดยใช้หลักเกณฑ์ดังนี้

5.1 หลักการตีฟีร

ผู้วิจัยจะใช้หลักการตีฟีรบิลมะอ์ฮูรหมายถึงการอธิบายกุรอาน โดยการยึดเอาหลักฐานที่ชัดเจนที่สุดในการอธิบาย

5.2 หลักการหะดีษ

ผู้วิจัยจะยึดหะดีษเศาะหี้หุ¹ และหะดีษหะสัน² เท่านั้นในการประกอบการอธิบาย เพื่อยืนยันในความถูกต้อง ส่วนหะดีษญะอะอิฟ³ นั้นจะใช้อ้างอิงเฉพาะบางกรณีเท่านั้น ในขณะที่หะดีษเมฆูอู⁴ นั้นจะไม่ใช้ในการอ้างอิง ไม่ว่าในกรณีใด ๆ ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม เมื่อมีการขัดแย้งกันระหว่างหะดีษด้วยกันไม่ว่าจะเป็นในด้านเนื้อหา หรือระดับของหะดีษ ผู้วิจัยจะยึดเอาหะดีษที่มีระดับเหนือกว่าเสมอ

5.3 ทักษะอุละมาอ์

ทักษะของอุละมาอ์ที่มีความเห็นตรงกัน หรือมีเพียงทักษะเดียวผู้วิจัยจะถือว่าเป็นทักษะที่ถูกต้อง

ส่วนทักษะอุละมาอ์ที่มีความเห็นขัดแย้งผู้วิจัยจะยึดทักษะที่มีหลักฐานชัดเจนที่สุดมายืนยัน

ในกรณีที่ทุกทักษะต่างก็มีหลักฐานมายืนยัน ผู้วิจัยจะเลือกทักษะที่เห็นว่ามีความเหมาะสม หรือสอดคล้องกับสภาพการณ์ของอายุขัยมากที่สุด

5.1 สรุปผลการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยหัวข้อ “อิมามอัชชาฟีอีย์กับการอธิบายเตาฮีด : ศึกษากรณีหลักการศรัทธาในอิสลาม” โดยผู้วิจัยสรุปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังต่อไปนี้

5.1.1 หลักการยึดมั่นและการศรัทธาในอิสลาม

5.1.1.1 การยึดมั่นหรืออะกีดะฮ์เป็นรากฐานของศาสนาอิสลามและรากฐานของการดำรงชีวิตมุสลิม อะกีดะฮ์ส่วนหนึ่งคือ เตาฮีดหรือเอกภาพ หมายถึงการยึดมั่นในหลักเตาฮีดต่ออัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งเป็นการยึดมั่นอย่างหนักแน่นและมั่นคง

¹ หมายถึงหะดีษที่มีสายรายงานติดต่อกัน ผู้รายงานเป็นผู้มีคุณธรรม มีความจำดีเยี่ยม (จำด้วยใจและจำด้วยการจดบันทึก) ตั้งแต่ผู้รายงานคนสุดท้ายจนถึงท่านเราะสูล ﷺ ไม่มีความบกพร่องและขัดแย้งกับลักษณะของหะดีษที่มีความเชื่อถือได้มากกว่า

² สุนนีย์ กล่าวถึงความหมายของหะดีษหะสันกับหะดีษเศาะหี้หุ นั้นเหมือนกันทุกอย่าง นอกจากในเรื่องของความจำเท่านั้นที่หะดีษหะสันจะดีกว่า

³ หมายถึงหะดีษที่ขาดเงื่อนไขประการหนึ่งประการใดหรือหลายประการอันเป็นที่ยอมรับจากชนิดของหะดีษเศาะหี้หุและหะดีษหะสัน

⁴ หมายถึงคำพูดที่กล่าวอ้างหรืออุตริขึ้นมานอกเหนือจากคำกล่าวของท่านเราะสูล ﷺ

5.1.1.2 เตาฮีดมีความหมายภายในตัวคือ การให้ความเป็นเอกะหรือการยืนยันความเป็นหนึ่งของอัลลอฮ์ ทั้งนี้สังเกตได้จากตัวอักษรอะลิฟกับลามที่นำหน้าคำ “อัตเตาฮีด” (التوحيد) ตามหลักภาษาอาหรับหมายถึง การศรัทธาว่าอัลลอฮ์ คือ ผู้ทรงเอกะโดยไม่มีภาคีใด ๆ ทั้งสิ้น

5.1.1.3 เตาฮีดตามความหมายของอิสลามและเป็นที่ยอมรับในกลุ่มบรรดาอุละมาอ์อะฮ์ลุล อัซสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์ คือ การรู้จักอัลลอฮ์ผู้ทรงเอกะโดยไม่มีภาคีหรือเสมือนสรรพสิ่งต่าง ๆ พระผู้เป็นเจ้าของการทำอิบาดะฮ์ต่อพระองค์

5.1.1.4 หลักการยึดมั่นและการศรัทธาในอิสลามนั้นต้องมาจากหลักฐานอัลกุรอานและอัซสุนนะฮ์ อัลกุรอานคือเป็นคำตรัสของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ได้อธิบายทุก ๆ เรื่องของอิสลาม โดยเฉพาะเรื่องการยึดมั่นในหลักเตาฮีด ส่วนอัซสุนนะฮ์คือ วจนะของท่านนบีที่ทำหน้าที่อธิบายขยายความและตีความอัลกุรอาน ทั้งสองเป็นแหล่งหลักของเรื่องอะกีดะฮ์ เพราะเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอะกีดะฮ์ที่มาจากอัลกุรอานและอัซสุนนะฮ์เป็นการยืนยันที่หนักแน่นในอะกีดะฮ์เตาฮีด โดยไม่ต้องสงสัยใด ๆ ทั้งสิ้น

5.1.1.5 กะลิมะฮ์ “ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮ์” เป็นรากฐานของเตาฮีดซึ่งการยอมรับในเตาฮีดจะสมบูรณ์ได้นั้นต้องมีองค์ประกอบ 2 ประการคือ การปฏิเสธ (นัฟย) ความเป็นพระผู้เป็นเจ้าของสรรพสิ่งต่าง ๆ และการยืนยัน (อิยบาด) ความเป็นพระผู้เป็นเจ้าของอัลลอฮ์เพียงพระองค์เดียวเท่านั้น ทั้งสองประการนี้จำเป็นที่จะต้องปฏิบัติพร้อม ๆ กัน โดยจะแยกออกกันมิได้

5.1.1.6 เตาฮีดตามอุละมาอ์อะฮ์ลุล อัซสุนนะฮ์ ได้ศึกษาหลักฐานต่าง ๆ ได้แบ่งเตาฮีดเป็น 3 ประเภทคือ

ก. เตาฮีดอรรูบูบียะฮ์ หมายถึง การยืนยันในความเป็นหนึ่งของอัลลอฮ์ ﷻ ที่เกี่ยวกับอำนาจของพระองค์ในการให้กำเนิด การครอบครอง การให้ปัจจัยยังชีพ และการบริหารจัดการเป็นต้น

ข. เตาฮีดอัลอูลูฮียะฮ์ หมายถึง การให้เอกภาพแก่ อัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการกระทำของบ่าว ซึ่งชอบด้วยบัญญัติศาสนา โดยอยู่บนพื้นฐานแห่งการสวามิภักดิ์หรือการกราบไหว้ที่บริสุทธิ์ใจในการแสดงออกและเจตจำนงที่ครอบคลุมถึงความขำเกรง ความหวัง การวิงวอนขอพร การมอบหมาย และการยอมจำนนตนเป็นต้น

เตาฮีดอัลอูลูฮียะฮ์สามารถเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า เตาฮีดอัลอิบาดะฮ์ ซึ่งแปลว่าการเคารพภักดี เนื่องจากว่าผู้เป็นบ่าวจะต้องเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ เพียงองค์เดียวเท่านั้น

ค. เตาฮีดอัลอัสมาอ์วัศฟีฟัต หมายถึง การศรัทธาในความเป็นเอกะของอัลลอฮ์ ﷻ ในพระนามและคุณลักษณะของพระองค์ ตามที่พระองค์หรือท่านเราะสูลของพระองค์ได้ยืนยันไว้ทุกประการที่ปรากฏในอัลกุรอานและอัลหะดีษ โดยไม่ปฏิเสธ ไม่ตีความเป็นอย่างอื่น ไม่นำไป

เปรียบเทียบเสมอเหมือนกับลักษณะของสิ่งถูกบังเกิดทั้งหลาย ไม่มีการตัดทอนหรือต่อเติมพระนาม และคุณลักษณะของพระองค์

5.1.1.7 เตาฮีดในยุคของเศาะหาบะฮ์ ตาบิอิน และตาบิอิต-ตาบิอินมีการศรัทธาและยึดมั่นเหมือนกับการศรัทธาและยึดมั่นของท่านเราะฮูล ﷺ กล่าวคือ จะสอดคล้องตรงกันกับอัลกุรอานและอัลหะดีษทุกประการ

5.1.2 วิธีการอธิบายหลักการยึดมั่นและการศรัทธาของอิมามอัชชาฟีอีย์

5.1.2.1 อิมามอัชชาฟีอีย์คือ อุละมาอ์ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญทางวิทยาการอิสลามหลายด้านด้วยกัน เช่น ตัฟซีร์และหะดีษ ฟิกฮ์และอุศูลฟิกฮ์รวมถึงอุศูลุดดีนหรืออะกีดะฮ์ โดยปกติอิมามอัชชาฟีอีย์จะยึดหลักปฏิบัติตามตัวบทอายะฮ์อัลกุรอานและอัลหะดีษ เว้นแต่มีหลักฐานอื่น

5.1.2.2 เตาฮีดตามทัศนะของอิมามอัชชาฟีอีย์คือ การให้ความเป็นเอกะต่ออัลลอฮ์ ﷻ ด้วยการทำอิบาดะฮ์ นั้นได้รวมถึงการยึดมั่นและการศรัทธาในพระนามของพระองค์และคุณลักษณะของพระองค์ด้วย โดยหลักแหล่งที่มาของเตาฮีดตามการอธิบายอิมามอัชชาฟีอีย์คืออัลกุรอานและอัลหะดีษ

5.1.2.3 วิธีการอธิบายการยึดมั่นและการศรัทธาของอิมามอัชชาฟีอีย์ โดยใช้วิธีการดังนี้

ก. ใช้อัลกุรอานและอัลหะดีษเป็นบรรทัดฐาน ทั้งนี้เนื่องจากท่านยึดมั่นตลอดจนมั่นใจในคำมั่นของท่านนบีคือ จะดำเนินบนแนวทางที่ถูกต้องและไม่มีวันหลงผิดอย่างแน่นอนหากมีการยึดมั่นในอัลกุรอานและอัลหะดีษ

ข. ใช้ทัศนะของอุละมาอ์ที่เป็นที่ยอมรับให้การเข้าใจอัลกุรอานและอัลหะดีษคือ อุละมาอ์เศาะหาบะฮ์ อุละมาอ์ตาบิอิน และอุละมาอ์ตาบิอิต-ตาบิอินล้วนเป็นอุละมาอ์สายอะฮ์ลุดดีน อัสสุนนะฮ์ วัลญะมาอะฮ์

ค. ท่านไม่ได้ใช้กียาสและความคิด (อิลมุ กะลาม) ในการอธิบายหลักการยึดมั่นและการศรัทธา ทั้งนี้ท่านมีความเห็นในเรื่องอะกีดะฮ์จะต้องยึดอัลกุรอานและอัลหะดีษตลอดจนการปฏิบัติของชาวสะลัฟ

5.1.3 หลักการยึดมั่นและการศรัทธาในเตาฮีดของอิมามอัซฮาฟีอีย์

5.1.3.1 หลักการยึดมั่นของอิมามอัซฮาฟีอีย์ในเตาฮีดประกอบด้วยดังต่อไปนี้

ก. ยึดถือกับอัลกุรอานและอัลหะดีษ (อัลมุตะวาติร) โดยการยึดตามตัวบทอัลกุรอานและอัลหะดีษ การยึดมั่นกับทั้งสองประการดังกล่าว เนื่องจากทั้งสองเป็นแหล่งหลักที่กล่าวถึงเรื่องอะกีดะฮ์และได้ยืนยันไว้ในความถูกต้องของอะกีดะฮ์ซึ่งมุสลิมจำเป็นต้องยึดมั่นอย่างจริงจัง

ข. อิมามอัซฮาฟีอีย์ยึดถือหะดีษอาหาคเป็นหลักการยึดมั่นและหลักการศรัทธาในเตาฮีดโดยได้กำหนดหะดีษอาหาค (เคาะบ์รฺวาหิด) ที่มีฐานะอยู่ในระดับเศาะหี้หฺและหะสัน เนื่องจากหะดีษทั้งสองระดับสามารถยืนยันเป็นหะดีษของท่านนบีจริงพร้อมกับยืนยันในความถูกต้องของการยึดมั่นและการศรัทธาในเตาฮีด

ค. อิมามอัซฮาฟีอีย์ยึดคำพูดของเศาะหาบะฮ์ที่มีต่อการอธิบายหลักการเตาฮีดและการศรัทธา เนื่องจากเป็นผู้ที่มีคุณธรรม ปฏิบัติตามอัสสุนนะฮ์อย่างเคร่งครัดไม่ขัดแย้งกับอัสสุนนะฮ์แม้แต่นิดเดียว

ง. อิมามอัซฮาฟีอีย์ไม่ยึดตามแนวคิดและหลักการของกลุ่มเบี่ยงเบน เช่น พวกชีอะฮ์ เคาะวาริจญ์ มุตะชีละฮ์ และรอฟีฎะฮ์ ซึ่งพวกต่าง ๆ เหล่านี้นอกจากจะใช้หลักฐานจากอัลกุรอานและอัลหะดีษในการอธิบายหลักการเตาฮีดยังใช้ความคิดทางสติปัญญาเสมอเหมือนกับอัลกุรอานและอัลหะดีษ

5.1.3.2 จากการอธิบายหลักการเตาฮีดด้วยประการทั้งสี่ อิมามอัซฮาฟีอีย์ได้รับฉายานามเป็นนาสิรุลหะดีษหรือนาสิรุลสุนนะฮ์ และด้วยกับจุดยืนและหลักการดังกล่าวท่านได้ต่อสู้กับกลุ่มเบี่ยงเบนต่าง ๆ จนในที่สุดท่านได้รับการยกย่องในประวัติศาสตร์อิสลามเป็นนักฟื้นฟูอิสลาม

5.1.3.3 หลักการพิจารณาการมีอยู่ของพระเจ้าเป็นเจ้าตามการศรัทธาของอิมามอัซฮาฟีอีย์นอกจากหลักฐานจากอัลกุรอานและอัลหะดีษยังมีอีก 3 ประการคือ สัญชาติญาณ (อัลฟิตเราะฮ์) โดยความบริสุทธิ์แล้วมนุษย์ทุกคนเกิดมาบนพื้นฐานแห่งความศรัทธาในพระเจ้าอภิบาลของเขา การสังเกต (อันนัซรุ) ต่อสรรพสิ่งต่าง ๆ ซึ่งเป็นสัญชาติญาณแห่งการมีจริงของอัลลอฮ์ประการหนึ่ง และมูญิซะฮ์ คือ สิ่งที่ผิดธรรมชาติหรือสิ่งทีนอกเหนือสติปัญญาและความสามารถของมนุษย์ที่เกิดขึ้นกับบรรดานบีเพื่อยืนยันความถูกต้องของพวกเขา

5.1.3.4 หลักการศรัทธาของอิมามอัซฮาฟีอีย์ในเตาฮีดอัลอูลูฮียะฮ์ได้รวมถึงการศรัทธาในพระนามของอัลลอฮ์และคุณลักษณะของพระองค์อยู่ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากการเคารพภักดี

ต่ออัลลอฮ์เพียงองค์เดียวอย่างบริสุทธิ์ใจนั้นต้องยึดมั่นในเอกภาพของพระนามและคุณลักษณะของพระองค์ โดยไม่ปฏิเสธ ไม่บิดเบือนและไม่เปรียบเทียบ

5.1.3.5 การอืบาคะฮ์ การนอนน้อมหรือการฎออะฮ์ต่ออัลลอฮ์ ต้องไม่มีภาคีกับอื่นใดและต้องสอดคล้องกับคำสั่งใช้ของอัลลอฮ์และเราะสูลของพระองค์ ทั้งนี้เนื่องจากเป็นเงื่อนไขของการตอบรับอืบาคะฮ์

5.1.3.6 หลักการศรัทธาของอิมามอัชชาฟีอีฮ์ในพระนามของอัลลอฮ์คือ ยึดมั่นต่อบรรดาพระนามของพระองค์ตามที่ได้กล่าวไว้ในอัลกุรอานและอัลหะดีษที่ถูกต้องโดยไม่ปฏิเสธแต่อย่างใด

5.1.3.7 การศรัทธาของอิมามอัชชาฟีอีฮ์ในคุณลักษณะของอัลลอฮ์คือ ยึดมั่นต่อบรรดาคุณลักษณะของพระองค์ตามความหมายที่ปรากฏในอัลกุรอานและอัลหะดีษโดยไม่ปฏิเสธ ไม่เปรียบเทียบ ไม่เปลี่ยนแปลงและไม่ตีความเป็นอย่างอื่น เป็นคุณลักษณะที่คู่ควรเหมาะสมกับความสูงส่งและความยิ่งใหญ่ของพระองค์

5.1.3.8 หลักการอิสติหุสาน (การเห็นชอบ) อิมามอัชชาฟีอีฮ์ไม่เห็นด้วยกับการใช้หลักการอิสติหุสานในการใช้ตัดสินชี้ขาดและถือว่าอิสติหุสานไม่ใช่เป็นสิ่งที่จำเป็น อัลกุรอานและอัลหะดีษทั้งสองคือแหล่งบทบัญญัติที่ต้องยึดมั่น

5.2 อภิปรายผล

จากการวิจัยหัวข้อ “อิมามอัชชาฟีอีฮ์กับการอธิบายเตาฮีด : ศึกษากรณีหลักการศรัทธาในอิสลาม” ผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลดังต่อไปนี้

5.2.1 หลักการยึดมั่นและการศรัทธาในอิสลาม

5.2.1.1 การยึดมั่นหรืออะกีดะฮ์ในอิสลามนับเป็นรากฐานของมุสลิมในการดำเนินชีวิต หากปราศจากอะกีดะฮ์มุสลิมไม่สามารถจะดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุขเสมือนปราศจากวิญญาณที่แนะนำแนวทางของการมีชีวิต ดังนั้นอะกีดะฮ์จึงเป็นสิ่งแรกในศาสนาที่มุสลิมทุกคนต้องเข้าใจและปฏิบัติ และเป็นหัวข้อหลักของบรรดาเราะสูลที่ถูกแต่งตั้งให้ทำหน้าที่เปิดเผยต่อประชาชาติของพวกเขา เพราะบุคคลใดที่ไม่มีอะกีดะฮ์เตาฮีดย่อมไม่นับว่าเป็นมุสลิมเช่นเดียวกันกับผู้ที่จะเป็นมุสลิมต้องประกาศหลักอะกีดะฮ์เสียก่อน นั่นคือ คำปฏิญาณว่า “ลาอิลลาฮะอิลลัลลอฮุ มุฮัมมะดุเราะสูลุลลอฮุ”

การยึดมั่นหรืออะกีดะฮ์ในอิสลามที่ถูกต้องจะได้รับแนวทางอันเที่ยงตรงและพ้นจากความมืดมนด้วยความเมตตาของอัลลอฮ์ ﷻ ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการลบล้างความผิด

บาปต่าง ๆ และยับยั้งไม่ให้เข้านรก เป็นคุณแจสำคัญที่จะนำพามนุษยชาติให้รอดพ้นจากไฟนรก และสู่สวนสวรรค์อันสุขสำราญ ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานว่า :

﴿ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ
أَحْسَنَ الَّذِي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾

(العنكبوت : 7)

ความว่า : “และบรรดาผู้ศรัทธาและกระทำความดีทั้งหลายนั้น แน่แน่นอน เราจะลบล้างความชั่วทั้งหลายของพวกเขาไปจากพวกเขาและแน่นอนเราจะตอบแทนพวกเขาสิ่งที่ดียิ่งซึ่งพวกเขาได้กระทำไว้”

(อัลอังกะบุต : 7)

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสอีกว่า :

﴿ إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّعِيمِ ﴿٨﴾ خَالِدِينَ
فِيهَا وَعَدَدَ اللَّهُ حَقًّا وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾

(لقمان : 8-9)

ความว่า : “แท้จริงบรรดาผู้ศรัทธาและกระทำความดีทั้งหลาย พวกเขาจะ ได้รับสวนสวรรค์หลากหลายอย่างสุขสำราญ พวกเขาเป็นผู้พำนักอยู่ใน นั้นตลอดกาล สัญญาของอัลลอฮ์นั้นเป็นจริงและพระองค์คือผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงปรีชาญาณ”

(ลุกมาน : 8-9)

อะกีดะฮ์ในอิสลามนอกจากเป็นหัวใจหลักในการสร้างสัมพันธ์ระหว่างบ่าวกับ พระผู้เป็นเจ้าของแล้ว ยังทำให้แถวของบรรดามุสลิมทั้งหลายเป็นเอกภาพและเข้มแข็ง รวมให้พวกเขา เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันบนสัจธรรมและเป็นไปเพื่อสัจธรรมอย่างแท้จริง ซึ่งตอบรับในคำบัญชา ของอัลลอฮ์ ﷻ ที่ว่า :

﴿ وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ﴾

(ال عمران : 103)

ความว่า : “พวกเจ้าจงยึดสายเชือกของอัลลอฮ์โดยพร้อมกันทั้งหมดและ จงอย่าแตกแยกกัน”

(อาละอิมรอน : 8-9)

ด้วยเหตุนี้ท่านนบี ได้ให้ความสำคัญอย่างที่สุดในการวางฐานของอะกีดะฮ์และทำให้มันมั่นคงอยู่ในจิตใจของบรรดาเศาะหาบะฮ์ตลอดช่วงอายุของท่าน ดังกล่าวนี้นี้เพื่อนำสู่การสร้างกลุ่มชนให้อยู่บนหลักอันเข้มแข็งและรากฐานอันมั่นคงซึ่งเป็นอะกีดะฮ์ที่สอดคล้องกับอัลกุรอานและอัซซุนนะฮ์ และถือการยึดมั่นหรืออะกีดะฮ์ที่ไม่ตรงกับอัลกุรอานและอัซซุนนะฮ์คืออะกีดะฮ์ที่ไม่ถูกต้อง

5.2.1.2 การศรัทธาในอิสลามเป็นสิ่งจำเป็นกับมุสลิมทุกคนต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามอะกีดะฮ์ของอะฮ์ลุล อัซซุนนะฮ์วัลญะมาอะฮ์ในเรื่องของหลักการศรัทธานั้นหมายถึงการศรัทธาและยอมรับต่อรুক่นต่าง ๆ ทั้ง 6 ดังที่ท่านเราะฮ์ลุกล่าวไว้ในหะดีษหนึ่งที่ญิบรีลมาถามเกี่ยวกับการศรัทธา (อีมาน) ซึ่งท่านเราะฮ์ลุ ได้ตอบว่า :

(أَنْ تُوْمِنَ بِاللَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَتُؤْمِنَ بِالْقَدْرِ خَيْرُهُ وَشَرُّهُ))

(رواه البخاري ، 1997 : 4777 ، مسلم ، 1996 : 8)

ความว่า : “คือการที่ท่านยอมรับศรัทธาต่ออัลลอฮ์ บรรดาอะลอะฮ์อะฮ์ลุล อัซซุนนะฮ์วัลญะมาอะฮ์ บรรดาอิมาม บรรดาเราะฮ์ลุ วันสุดท้ายและศรัทธาต่อการกำหนด (เกาะดร์) ทั้งความดีและความชั่วของมัน”

(บันทึกโดย al-Bukhāriy, 1997 : 4777 ; Muslim, 1996 : 8)

การศรัทธาจะต้องวางอยู่บนรুক่นทั้ง 6 นี้ หากตกหล่นหรือขาดไปแม้แต่ประการเดียว มนุษย์ผู้นั้นย่อมไม่สามารถเป็นมูฮัมมัดได้เป็นอันขาด เนื่องจากขาดรুক่นหนึ่งจากรุก่นต่าง ๆ ของการศรัทธา 6 ประการดังกล่าวนี้คือ บรรดาอิมามของการศรัทธา (อีมาน) ซึ่งการศรัทธาจะสมบูรณ์ได้ต้องอาศัยในรুক่นทั้งหมดนี้เท่านั้นตามหลักฐานที่ถูกต้องจากอัลกุรอานและอัซซุนนะฮ์ ผู้ใดปฏิบัติศรัทธารุก่นหนึ่งรुक่นใดเขาจะไม่มูฮัมมัด (ผู้ศรัทธา)

ดังนั้น การศรัทธาในเตฮะดีคของอัลลอฮ์จำเป็นต้องยึดปฏิบัติตามหลักอะฮ์ลุล อัซซุนนะฮ์ โดยการปฏิบัติตามอัลกุรอานและอัลหะดีษซึ่งสอดคล้องกับการศรัทธาในเตฮะดีคของท่านนบี บรรดาเศาะหาบะฮ์และตาบิอีน อัब्ดุลลอฮ์ บิน อับบาส กล่าวว่า : “จงคิดในทุก ๆ เรื่องและจงอย่าคิดในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอาตมันของพระองค์ แท้จริงระยะทางจากฟ้าถึงเจ็ดชั้นอัลกุรสี (เก้าอี้ของอัลลอฮ์) นั้นคือ เจ็ดพันรัศมี และพระองค์ทรงเหนือกว่านั้น” (Ibn Qaiyim, 1993 : 88)

การศรัทธาและยอมรับในเตฮะดีคของอัลลอฮ์จะต้องปราศจากการตั้งภาคี เพราะการตั้งภาคีต่ออัลลอฮ์คือ ปัจจัยที่สำคัญในการทำให้มนุษย์หลงผิดจากแนวทางอันเที่ยงตรงทั้งยังนำพามนุษย์ไปสู่จุดหมายปลายทางที่เลว คือนรก

อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า :

﴿ إِنَّهُ مَن يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوَاهُ النَّارُ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن أَنْصَارٍ ﴾

(المائدة : 72)

ความว่า : “แท้จริงผู้ใดให้มีภาคีขึ้นแก่อัลลอฮฺ แน่นอนอัลลอฮฺจะทรงให้สวรรค์เป็นที่ต้องห้ามแก่เขา และที่พำนักของเขานั้นคือนรก และสำหรับบรรดาผู้ธรรมนั้นย่อมไม่มีผู้ช่วยเหลือใด ๆ”

(อัลมาอิดะฮฺ : 48)

5.2.2 การอธิบายหลักการยึดมั่นและการศรัทธาของอิมามอัชชาฟีอีย์

5.2.2.1 การอธิบายหลักการยึดมั่นและการศรัทธาของอิมามอัชชาฟีอีย์เป็นการอธิบายที่สอดคล้องกับการอธิบายของอูลมะมาฮ์สะลัฟคือ ยึดใช้กับอัลกุรอานและอัลหะดีษเป็นหลัก เพราะทั้งสองเป็นแหล่งเฉพาะที่กล่าวในเรื่องอะกีดะฮฺ สิ่งใดที่ทั้งสองได้ยืนยันไว้มุสลิมจำเป็นต้องยึดและสิ่งใดที่ทั้งสองได้ปฏิเสธไว้มุสลิมจำเป็นต้องปฏิเสธด้วย ไม่มีทางนำและความถูกต้องนอกจากด้วยการยึดถือกับทั้งสองเท่านั้น

อัลลอฮฺ ﷻ ได้ตรัสไว้ว่า :

﴿ فَإِن تَنَزَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ إِلَى اللَّهِ وَالرَّسُولِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ
الْآخِرِ ذَلِكَ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ﴾

(النساء : 59)

ความว่า : “แต่ถ้าพวกเจ้าขัดแย้งกันในเรื่องใดก็จงนำสิ่งนั้นกลับไปยังอัลลอฮฺ (อัลกุรอาน) และเราะสูล (อัศสุนนะฮฺ) หากพวกเจ้าศรัทธาต่ออัลลอฮฺและวันปรโลก นั้นแหละเป็นสิ่งที่ดียิ่ง และเป็นการกลับไปที่สวยงามยิ่ง”

(อันนิสาฮ์ : 59)

อิมามอัชชาฟีอีย์ (al-Shāfi'iy, 1990 : 7/313) ได้อ้างถึงหลักฐานว่าด้วยวาญิบ (จำเป็น) ต้องใช้อัลกีตาบ (อัลกุรอาน) และอัศสุนนะฮฺ (อัลหะดีษ) ในการตัดสินชี้ขาดและไม่อนุญาตกับผู้ใดขัดแย้งกับทั้งสองว่า : อัลลอฮฺได้ตรัสกับท่านนบีของพระองค์ว่า :

﴿ اتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ ﴾

(الأنعام : 106)

ความว่า : “จงปฏิบัติตามสิ่งที่ถูกประทานมาแก่เจ้าจากพระเจ้าของเจ้าเถิด”

(อัลอันอาม : 106)

อัลลอฮ์ได้ตรัสอีกว่า :

﴿ وَأَنْ أَحْكُمَ بَيْنَهُمْ بِمَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَهُمْ ﴾

(المائدة : 49)

ความว่า : “และเจ้า (นบีมุฮัมมัด) จงตัดสินระหว่างพวกเขา (ชาวยิว) ด้วยสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ทรงประทานลงมาเถิด และจงอย่าปฏิบัติตามใครใฝ่ต่ำของพวกเขา”

(อัลมาอิดะฮ์ : 49)

ส่วนการยืนยันของอิมามอัชชาฟีอีย์ในการใช้หะดีษ ท่านได้กล่าวว่า :

(كل حديث صح عن رسول الله صلى الله عليه وسلم فإني أقول به وإن لم يبلغني)

ความว่า : “ทุกหะดีษที่ถูกต้องจากเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ แท้จริงฉันจะกล่าวกับมัน ถึงแม้ว่ามันไม่ได้มาถึงกับฉัน” (al-Rāziy, 1993 : 317)

อิมามอัชชาฟีอีย์เป็นคนแรกที่กล่าวยืนยันหยัดในเรื่องหะดีษอาหาค (เคาะบ์รฺวาหิด) พร้อมใช้เป็นหลักฐานในการยืนยัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องอะกีดะฮ์ ซึ่งพวกมูตะซิละฮ์และอะฮ์ลุล อักกะลามไม่ยอมรับเคาะบ์รฺวาหิดใช้ในการยืนยันเป็นหลักฐาน ด้วยเหตุผลที่ว่าเคาะบ์รฺวาหิดไม่สามารถให้ความเชื่อถืออย่างแน่นแฟ้นได้ แต่อิมามอัชชาฟีอีย์ได้นำหลักฐานต่าง ๆ มายืนยันว่าด้วยจำเป็นต้องปฏิบัติกับหะดีษอาหาคและสามารถยืนยันเป็นหลักฐานได้ ไม่ว่าในเรื่องอะกีดะฮ์หรือในเรื่องปลีกย่อย ดังเช่น หะดีษจากอับดุลเราะห์มาน เป็น อับดุลลอฮ์ เป็น มัสอูด จากบิดาของท่านกล่าวว่า : ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า :

((نَصَّرَ اللَّهُ عَبْدًا سَمِعَ مَقَالَتِي فَحَفَظَهَا وَوَعَاها وَأَدَاها))

(رواه الترمذي، د.ت : 2658)

ความว่า : “อัลลอฮ์ให้โปรดปรานกับบ่าวคนหนึ่งที่ได้ฟังคำพูดของฉัน แล้วท่องจำมันและทำความเข้าใจกับมัน แล้วทำการเผยแพร่มัน”

(บันทึกโดย al-Tirmidhiy, n.d. : 2658)¹

อิมามอัชชาฟีอีย์ (al-Shāfi'iy, 2005 : 399) ได้อธิบายหะดีษนี้ว่า : ในเมื่อท่านเราะสูล ﷺ ได้ขอความจำเริญให้กับคนหนึ่งที่ได้ฟังคำพูดของท่าน แล้วท่องจำมันและทำความเข้าใจกับมัน แล้วทำการเผยแพร่ให้กับผู้อื่น นั้นแสดงว่าบ่าวของคนเดียว (เคาะบ์รฺวาคิด) ที่มาจากเราะสูล ﷺ เป็นหลักฐาน (หุจญ์ญะฮฺ) ที่วาญิบต้องปฏิบัติกับมัน แต่ถ้าไม่เช่นนั้นแล้วท่านเราะสูล ﷺ จะไม่ขอความจำเริญให้กับเขาในความหมายใดก็ตาม

5.2.2.2 การอธิบายหลักการยึดมั่นและการศรัทธาของกลุ่มมุตะกัลลิมินมักจะใช้แนวความคิดเป็นที่ตั้งหรือหลักปรัชญาในการพิจารณาให้เหตุผล ฉะนั้นในเมื่อเกิดการขัดแย้งกันระหว่างบทบัญญัติกับความคิดขึ้นพวกเขาจะพิจารณากับความสอดคล้องกับเหตุผลแห่งความคิดที่ถือว่าถูกต้อง แล้วจะถือว่าบทบัญญัตินั้นไม่ถูกต้อง (ไม่เสาะหีหฺ) หรือจะตีความบนหนทางของความสวยงาม ดังนั้นด้วยเหตุผลของหลักการแห่งนี้ทำให้พวกเขาเกิดการปฏิเสธมากมายต่ออะกีดะฮฺที่อ้างด้วยหลักฐานจากอัลกุรอานและอัลสุนนะฮฺที่ขัดแย้งกับความคิดของพวกเขา

5.2.2.3 การคะอะวะฮฺของอิมามอัชชาฟีอีย์สู่อัลกุรอานและอัลหะดีษด้วยความจริงจังและบริสุทธิ์ใจนั้นทำให้ท่านได้รับการขนานนามว่าเป็นนักฟื้นฟูอิสลาม (มุญ์ตาดิด) ในศตวรรษที่ 2 แห่งอิจญ์เราะฮ์สุกัรราช ซึ่งสอดคล้องกับหะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ที่ว่า :

((إن الله يبعث لهذه الأمة على رأس كل مائة سنة من يجدد لها

دينها))

(رواه أبو داود , د.ت. : 4291)

ความว่า : “ แท้จริงอัลลอฮ์ ﷻ จะทรงคัดเลือกให้แก่ประชาชาตินี้ใน ทุก ๆ 100 ปี บุคคลผู้ที่จะมาฟื้นฟูศาสนาของพวกเขา ”

(บันทึกโดย Abū Dāwūd n.d. : 4291)²

เช่นเดียวกับอะลอะฮ์หลายท่านทั้งในอดีตและปัจจุบันที่ให้การยอมรับในเรื่องนี้ ดังคำกล่าวของท่านอิมามอะหมัด เป็น หันบิล :

" فكان في المائة الأولى عمر بن عبدالعزيز وفي المائة الثانية الشافعي "

¹ อะบูอิซา กล่าวว่าเป็นหะดีษเสาะหีหฺ (al-Tirmidhiy, n.d. : 5/34)

² อัลอัลบานีย์กล่าวว่าเป็นหะดีษเสาะหีหฺ (al-Albāniy, 1417 : 4291)

ความว่า : มุญ์คุดิดในรอบร้อยปีแรกคือ อุมร์ เป็น อับดุลอะซีซ และใน
 รอบร้อยปีที่สองคือท่านอัซซาฟีอีย์ (Ibn Kathir, 1987 : 10/264)

5.2.3 การยึดมั่นและการศรัทธาในเตฮีดของอิมามอัซซาฟีอีย์

5.2.3.1 อิมามอัซซาฟีอีย์มีการยึดมั่นและศรัทธาในเตฮีดตามหลักการในการ
 อธิบายการยึดมั่นและการศรัทธาอย่างเคร่งครัดโดยได้ปฏิบัติตามแนวทางของอุละมาอ์สะลัฟก่อน
 ท่าน ทั้งนี้ท่านได้กล่าวอย่างหนักแน่นว่า การยึดมั่นของอิมามอัซซาฟีอีย์ในลักษณะดังกล่าว
 สอดคล้องกับการปฏิบัติของอุละมาอ์สำนักหะดีษทั้งหลายเช่น อิมามมาลิก อิมามอะหฺมัด สุฟยาน
 อัชเชารี อับดุลอะซฮฺ อับดุลอะซีซ และหัมมาด เป็น ซิด เป็นต้น

อิมามอัซซาฟีอีย์กับการยึดมั่นและการศรัทธาในเตฮีดโดยยึดตามอัลกุรอาน
 อัลหะดีษ และอิจญ์มาอ์ ท่านไม่ใช่หลักการกียาสยึดแนวทางอะฮฺลุลอะอ์ลามและความคิดทาง
 สมองโดยเด็ดขาด

ท่านได้กล่าวถึงการลงโทษกับอะฮฺลุลอะอ์ลามว่า :

(حُكْمِي فِي أَهْلِ الْكَلَامِ أَنْ يُضْرَبُوا بِالْجَرِيدِ وَيُحْمَلُوا عَلَى الْإِبِلِ وَيُطَافَ
 بِهِمْ فِي الْعَشَائِرِ وَالْقَبَائِلِ ، وَيُنَادِي عَلَيْهِمْ : هَذَا جَزَاءُ مَنْ تَرَكَ الْكِتَابَ
 وَالسُّنَّةَ وَأَقْبَلَ عَلَى الْكَلَامِ)

ความว่า “การตัดสินของ ฉันต่ออะฮฺลุลอะอ์ลาม (นักวิภาษวิทยา) คือ
 พวกเขาต้องถูกตีด้วยก้านอินทผลัม และนำพวกเขาขึ้นบนอูฐ แล้วเวียน
 รอบพวกเขาในชุมชนพร้อมกล่าวกับพวกเขาว่า : นี่คือการลงโทษกับผู้ที่
 ที่ได้ละทิ้ง กิตาบ และสุนนะฮฺและรับเอาวิชาวิภาษวิทยา (อิลมุ กะลาม)

(al-Baihaqi, 1996 : 1/249)

5.2.3.2 การยึดมั่นและการศรัทธาของอิมามอัซซาฟีอีย์ในเตฮีดอรรูปิยะฮฺ
 สอดคล้องกับอุละมาอ์ร่วมสมัยที่ยึดตามแนวทางการยึดมั่นและการศรัทธาของอะฮฺลุลอะอ์ลาม
 โดยยึดปฏิบัติตามอัลกุรอานและอัลหะดีษที่ยึดมั่นและศรัทธาอย่างแน่วแน่นว่า อัลลอฮฺพระองค์เดียว
 เท่านั้นคือ ผู้ทรงอภิบาลและทรงกรรมสิทธิ์ในทุกสิ่งทุกอย่างโดยปราศจากภาคีใด ๆ คู่เคียงกับ
 พระองค์ ซึ่งสอดคล้องกับคำตรัสของอัลลอฮฺที่ว่า :

﴿ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾

(الفاتحة : 2)

ความว่า : “การสรรเสริญทั้งหลายนั้นเป็นสิทธิของอัลลอฮ์ผู้เป็นเจ้าของ
สากลโลก”

(อัลฟาติหะฮะ : 2)

5.2.3.3 การยึดมั่นและการศรัทธาของอิมามอัชชาฟีอีย์ในเตาฮีดอัลอูลูอียะฮะฮ์ สอดคล้องกับการยึดมั่นและการศรัทธาของชาวสะลัฟที่ยึดปฏิบัติเจตนารมณ์ของอัลกุรอานและ
อัสสุนนะฮ์

อิมามอัชชาฟีอีย์กล่าวว่า :

(آمنت بالله ، وبما جاء عن الله على مراد الله ، وآمنت برسول الله وبما

جاء عن رسول الله على مراد رسول الله)

ความว่า “ฉันขอศรัทธาต่ออัลลอฮ์ และต่อสิ่งที่มีมาจากอัลลอฮ์ ตาม
พระประสงค์ของอัลลอฮ์ และฉันขอศรัทธาต่อเราะสูลของอัลลอฮ์และ
ต่อสิ่งที่มีมาจากเราะสูลของอัลลอฮ์ตามความต้องการของเราะสูลของ
อัลลอฮ์” (al-Athariy, 2001 : 62)

คำกล่าวของอิมามอัชชาฟีอีย์เข้าใจได้ว่า ท่านได้ยึดมั่นและอธิบายหลักการศรัทธา
ตามเจตนารมณ์ของพระองค์ที่ได้ตรัสไว้ในอัลกุรอานและเจตนารมณ์ของท่านเราะสูลตลอดตามที่
ปรากฏในหะดีษของท่าน โดยไม่มีการอธิบายรายละเอียด นอกจากที่ได้กล่าวไว้ในตัวบทอัลกุรอาน
และอัลหะดีษ

5.2.3.4 การยึดมั่นและการศรัทธาของอิมามอัชชาฟีอีย์ในเตาฮีดอัลอัสมาอ์
วัคซิฟาตสอดคล้องกับการยึดมั่นและการศรัทธาของเศาะหาบะฮ์ ตาบิอิน และตาบิอิต-ตาบิอินที่ยึด
ตามตัวบทอัลกุรอานและอัลหะดีษ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของอุมมุสะละมะฮ์ที่กล่าวเกี่ยวกับ
เตาฮีดอัลอัสมาอ์ วัคซิฟาตว่า :

(الإستواء غير مجهول والكيف غير معقول والإقرار به إيمان والجحود به

كفر)

ความว่า : “คุณลักษณะหรือซิฟัต อัลอิสติวอาฮ์ นั้นไม่ใช่สิ่งที่ไม่เข้าใจ
และกัยฟิยะฮ์ (วิธีการรายละเอียดอย่างไรนั้น) เป็นสิ่งไม่สามารถเข้าใจได้
และการยอมรับด้วยกับมันนั้นถือว่าเป็นสิ่งจำเป็น และการปฏิเสธไม่
ยอมรับด้วยกับมันนั้นคือ กุฟรฺ (การปฏิเสธ) (al-Asqalāniy, n.d. :13/406)

ส่วนกลุ่มที่ดีความอัศศิฟาตโดยการเปลี่ยนความหมายของศัพท์จากความหมายที่มีนำหนัก (รอนฺหฺ) เป็นความหมายที่อ่อน (มฺรฺนฺหฺ) หรือเปลี่ยนความหมายเดิมเป็นความหมายอื่นเป็นการยึดมั่นที่ผิดเนื่องจากขัดแย้งกับอัลกุรอาน อัลหะดีษและการยึดมั่นของชาวสะลัฟ การตีความอัศศิฟาตดังที่กล่าวข้างต้น เป็นการยึดมั่นของมูตะชีละฮฺ ญะฮฺมียะฮฺและอัลอะฮาอิเราะฮฺ การปฏิบัติตามกลุ่มต่าง ๆ เหล่านี้เป็นการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม หากการยึดปฏิบัติตามกลุ่มเหล่านี้ โดยการยึดว่าถูกต้อง แน่นอนอิมามอะบูอัลหะสัน อัลอัชอะรียฺ ไม่ยอมกลับตัวไปยึดแนวทางอะฮฺลฺ อัศสุนนะฮฺ ดังที่ปรากฏในหนังสืออัลอิบานะฮฺ อัน อุลุ ลุ อัดคิยานะฮฺ

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ควรมีการเรียนการสอนหลักการยึดมั่นและการศรัทธาตามการอธิบายหลักการยึดมั่นของอิมามอัชชาฟีอีฮฺในสถานศึกษาต่าง ๆ เช่น ปอเนาะ โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม มัสยิดและสุเหร่า เพื่อจะได้สอดคล้องกับการยึดปฏิบัติตามมัซฮับในด้านฟิกฮฺ

5.3.2 ควรมีการทำวิจัยเกี่ยวกับลักษณะต่าง ๆ ที่เป็นชirikตามการอธิบายของอิมามอัชชาฟีอีฮฺ เนื่องจากการอธิบายเตาฮีดจะไม่สมบูรณ์หากไม่มีการอธิบายเรื่องชirikอย่างครอบคลุม

5.3.3 ควรมีการศึกษาวิเคราะห์หลักการอิบลู อัลกะลามกับความสัมพันธ์ในการอธิบายการยึดมั่นและการศรัทธาในเตาฮีดตามวิธีการของอิมามอัชชาฟีอีฮฺ

5.3.4 ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างการอธิบายเตาฮีดในมุมมองของสำนักคิดและนิกายต่าง ๆ ในอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 4 สำนักคิดและ 2 นิกายใหญ่ ๆ